Проблеми ландшафтознавства в контексті стратегії сталого розвитку та Європейської ландшафтної конвенції. Матеріали Міжнародного наукового семінару, присвяченого 40-річчю заснування Чорногірського географічного стаціонару Львівського національного університету імені Івана Франка (3–5 листопада 2017 р.). – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. – 156 с.

Редакційна колегія:

А. В. Мельник, доктор геогр. наук (відповідальний редактор); Л. Я. Костів, канд. геогр. наук (відповідальний секретар); В. І. Біланюк, канд. геогр. наук; В. М. Шушняк, канд. геогр. наук; Б. П. Муха, канд. геогр. наук; В. П. Матвіїв, канд. геогр. наук; П. М. Шубер, канд. геогр. наук; Б. І. Яворський, канд. геогр. наук

Рецензенти:

В. Г. Гаськевич, доктор геогр. наук, професор;
Я. С. Кравчук, кандидат геогр. наук, професор

Друкується
за ухвалою Вченої Ради географічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол від 18 жовтня 2017 року № 8)

Опубліковано в авторській редакції

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2017

Гостюк З. В., Мельник А. В.
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРИРОДНІ ТЕРИТОРІАЛЬНІ КОМПЛЕКСИ ПОКУТСЬКИХ КАРПАТ

Актуальність дослідження. Покутські Карпати – унікальний природно-господарський регіон Українських Карпат, який має своєрідні геологічні, геоморфологічні гідрологічні, ґрунтові та ландшафтні особливості. Ландшафти середньогір'я формують скиби, а низькогір'я – антиклінальні складки, які утворюють складну мозаїку рельєфу. Значне антропогенне навантаження – лісогосподарська діяльність, селитьба, пасовищне тваринництво, розвиток туризму та рекреації призвело до атропогенних модифікацій ландшафтів та розвитку стихійних фізико-географічних процесів таких як паводки, зсуви, селі, вітровали та буреломи. В 2002 р. на території Покутських Карпат створено Національний природний парк «Гуцульщина». Відповідно збереження ландшафтного різноманіття є сьогодні актуальним завданням, вирішення якого потребує детальних ландшафтних досліджень

Сучасне використання природних ресурсів (лісових, рекреаційних, водних) досліджуваної території, потребує більш детальної інформації про його ландшафтну структуру як на рівні місцевостей, так і на рівні стрій, яку можна отримати в результаті ландшафтного картування території в масштабі 1:50 000 з використанням сучасних ГІС-технологій.

Покутські Карпати – це природно-господарський регіон, який з геоморфологічної точки зору включає два геоморфологічних підрайони (Покутське низькогір'я та Покутське середньогір'я) [3, 4], а з ландшафтної – входить до складу двох ландшафтних районів (Низькогірних Покутсько-Буковинських Карпат і Середньогірних Покутсько-Буковинських Карпат) [5]. Покутські Карпати розташовані в Івано-Франківській області у межиріччі Лючки та її приток Акра і Сухий – на північному заході, Черемош на південному сході та Чорний Черемош – на південному заході і займають площу 664,8 км^2.

Межа Покутських Карпат співпадає із межами згаданих вище геоморфологічних підрайонів і ландшафтних районів. При проведенні межі Покутських Карпат, яка узгоджується з межами гірських ландшафтів, нами враховувалися такі основні діагностичні ознаки виділення ландшафтів як: єдність геологічного фундаменту, наявність морфоструктур різних порядків, приуроченість до окремих макроформ рельєфу (цілісних гірських масивів, окремих хребтів), характер їхньої внутрішньої морфологічної структури (поєднання висотних місцевостей і стрій, а також геологічні і орографічні (головним чином обумовлені контактом тектонічних скиб) рубежі та рубежі гідрографічні (русла рік поперечного – з південного заходу на північний схід, а також поздовжнього – з північного заходу на південний схід) простягання [8].

Методика. Дослідження ландшафтної структури Покутських Карпат, нами проводилося шляхом польового ландшафтного картування. Об'єктами картування були стрії і висотні місцевості, а об'єктами безпосередніх польових знімань – урочища і фації [7, 8].

Теоретичною основою досліджень слугували положення гірського ландшафтознавства, розроблені Г. П. Міллером 1974 р., згідно з якими висотна місцевість є поєднанням генетично споріднених урочищ у межах одного висотного комплексу мезоформ рельєфу, які виникли під домінуючим впливом одного із факторів морфогенезу, з певним варіантом місцевого гідрокліматичного режиму і ґрунтово-рослинного покриву, стрія – природний територіальний комплекс, який складається з низки літологічно однорідних урочищ у межах однієї висотної місцевості, урочище – ПТК, що сформувався на мезоформі рельєфу, а фація – комплекс, що пов'язаний з елементами мезоформ рельєфу [7].

Польове ландшафтне картування проводилося нами згідно методики Г. П. Міллера [7,8]. Особлива увага приділялася роботі на ключових ділянках і ландшафтних профілях. На всіх етапах досліджень підготовчому, польовому і камеральному використовувалося програмне забезпечення Arc Map 9.3.1. та 10. Вихідними картографічними матеріалами були топографічні, геологічні, геоморфологічні карти та карти четвертинних відкладів масштабу 1:50 000 [1, 2], а також космознімки та цифрова модель рельєфу (архів Landsat Геологічної служби СШАUSGS – (UnitedStatesGeologicalSurvey)).

Результати. Всі ландшафтотвірні фактори, основними з яких є геолого-геоморфологічні, сформували сучасну ландшафтну структуру Покутських Карпат. На основі польових досліджень, беручи до уваги попередні ландшафтні напрацювання, нами було укладено ландшафтну карту регіону в масштабі 1:50 000 та проведено її кількісний аналіз (табл.).

Таблиця

Співвідношення площ висотних місцевостей і стрій Покутських Карпат

А. Крутосхиле ерозійно-денудаційне лісисте середньогір'я			Б. Крутосхиле ерозійно-денудаційне лісисте низькогір'я			В. Спадисто-схиле ерозійно-денудаційне лісисте низькогір'я			Г. Високі терасовані схили річкових долин			Д. Терасовані днища річкових долин		
Стрії	Площа		Стрії	Площа		Стрії	Площа		Стрії	Площа		Стрії	Площа	
	км^2	%		км^2	%		км^2	%		км^2	%		км^2	%
1	73,47	11,08	6	79,73	12,02	8	184,52	27,87	10	14,36	2,16	11	44,55	6,72
2	72,45	10,9	7	103,44	15,66	9	26,59	4,05						
3	45,36	6,84												
4	13,72	2,06												
5	4,25	0,64												
Усього	209,25	31,52		183,57	27,68		211,11	31,92		14,36	2,16			6,72

Раніше в Покутських Карпатах було виділено чотири види висотних місцевостей: крутосхиле сильно розчленоване середньогір'я, крутосхиле сильно розчленоване низькогір'я, пологосхиле сильно розчленоване низькогір'я та терасовані днища схилів міжгірських долин і улоговин [6]. Аналізуючи характер розчленування і крутизну схилів території Покутських Карпат (крутизна схилів за Г. П. Міллер 1974 р.), генезис форм рельєфу та ландшафтну структуру ключових ділянок на рівні простих урочищ, нами виділено місцевість спадистосхилого низькогір'я та місцевість високих терасованих схилів річкових долин.

Загалом Покутські Карпати характеризуються значним ландшафтним різноманіттям. Ландшафтну структуру досліджуваної території формують 5 висотних місцевостей та 11 видів стрій. За площею домінує місцевість спадистосхилого лісистого і вторинно-лучного низькогір'я (31,92%) та місцевість крутосхилого ерозійно-денудаційного лісистого середньогір'я (31,52%), а найменшу площу займає місцевість високих терасованих схилів (2,16%). Відносно стрій, то найбільшу площу займає стрія системи куполоподібних вершин і сідловин, круті і сильноспадисті схили складені не вапнистим аргілітово-пісковиковиковим тонкоритмічним флішем (27,87%), а найменшу площу займає стрия спадистих крупноступінчастих терасованих схилів. Найбільше людиною освоєна місцевість спадистосхилого лісистого і вторинно-лучного низькогір'я та місцевості терасованих днищ річкових долин.

Список використаних джерел

1. Ващенко В. А. Геологічна карта масштабу 1:50000, листи: М-35-122-В, М-35-122-Г, М-35-123-В, М-35-134-А, М-35-134-Б, М-35-135-А, М-35-134-Г, М-35-135-В. – Львов, 1968. (Фонди ВГО Західукргеологія).
2. Ващенко В. А., Євтушко Т. Л., Британ А. Й. Державна геологічна карта України. Масштаб 1:200000. Карпатська серія: аркуші М-35-XXXII (Чернівці) 35-II. Пояснювальна записка. – Київ, 2003. – 89 с.
3. Кравчук Я. С. Геоморфологія Скибових Карпат. – Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 232 с.
4. Лящук Б. Ф. Геоморфологія Покутсько-Буковинських Карпат: Автореф. дисс. канд. геогр. наук. – Львов, 1963. – 16с.
5. Мельник А. В. Українські Карпати: еколого-ландшафтознавче дослідження. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1999. – 286 с.
6. Мельник А.В.Природні територіальні комплекси (ландшафти) // Лікарські рослини Івано-Франківської області (біологія,поширення, застосування, вирощування, охорона та відтворення). – М. М. Приходько, Я. Д. Гладун, М. М. Приходько (мол.), Р. В. Левицький, Г. О. Масляк, В. В. Брусков, О. М. Адаменко, Н. Н. Гунька, І. В. Мазепа, О. Р. Стельмах, А. В. Мельник. – Івано-Франківськ, 2002. – 416 с.
7. Міллер Г. П. Польове ландшафтне знімання гірських територій. – К.: ІЗМН, 1996. – 168 с.
8. Миллер Г. П. Ландшафтные исследования горных и предгорных территорий. – Львов: Вища школа, 1974. – 202 с.